

Om et par billeder i Finn Gad's Grønlands-historie fra 1984

Bilag til: <http://holberg.nu/Groenlaender-Jeppe.htm> – se: Henvisninger

Ritenbenk. Billedet er fra FG's bog. FG havde lånt billedet af fru Heiede i Kgs. Lyngby – måske allerede omkring 1976.

Materialet på de næste sider vedrører historikeren Finn Gad (1911-1986) og hans arbejde med Grønland's historie.

I juni 2008 købte jeg antikvarisk FG's »Grønland« (1984) i København; indeni lå nogle breve, han havde sendt til en fru Heiede – dels i 1976, dels i 1984.

Fru Heiede har øjensynlig lånt FG et par billeder, ét af dem – fra Ritenbenk - har han optrykt i 1984; fru Heiede har - gætter jeg - arvet billederne fra sin far; hun har haft en formodning om dateringen af det ene af dem, og om hvem der kan have været kunstneren. I øvrigt har far og datter næppe haft samme efternavn.

FG har undersøgt tingene nærmere, men er ikke enig i nogen af antagelserne. I ét af brevene fortæller han herom, se de følgende sider.

Da FG trykte Ritenbenk-billedet i 1984, glemte forlaget – til FG's irritation - at få hans information med om at billedet ikke kunne være fra 1795 (som det er tilføjet på selve billedet), men måtte være en del år yngre.

Antikvariatet havde haft bogen fra slutningen af 2007, men vidste ikke hvem det havde købt den af.

Foruden brevene m.v. har jeg gengivet forsiden af bogomslaget og flappen om Finn Gad selv. Til sidst har jeg optrykt nogle sider fra en tryksag fra 1970/71 om genudgivelsen – som en smuk fototeknisk gengivelse – af forskellige Egede-værker fra 1700-tallet; tryksagen lå såmænd i en anden antikvarisk bog.

BA, Juli 2008.

GAD
ANEMONEVEJ 58
2820 GENTOFTE

24. marts 1976

Kære fru Heisde!

Dette blot for at meddele Dem, at jeg
dags dato har foretaget yderligere under-
søgelser på Rigsarkivet vedrørende en
mulig person ved navn Willumsen, som
kan være ophavsmand til i hvert fald
det ene af de to små akvareller, som
De er i besiddelse af, nemlig kolonien
Ritenbent. Jeg sagde ikke noget til Dem
forleden om, at min mistanke om, at
billedet (billederne) ikke kunne være så
gamle, som de er udgivet for at være.

På Ritenbent-billedet er kolonibestyreren
aftegnet med kikkert for øjet. Vi talte om
kikkerten; men det er ikke den, der valgte
min mistanke. Rig på bestyrerens hoved-
beklædning, en eller anden form for kabuds,
der ikke hører 1700-tallet til men snarere
synes at være almindelig i tiden op imod
midten af 1800-tallet. Alen tegningen er

så lille og utydelig, at jeg ikke turde bruge dette
træk som et udeligt kriterium for at fastslå
billedets alder. Kunne jeg finde frem til en
identifikation af underskriften ville det være
et meget sikrere bevis. Og det lykkedes mig
idag. Ved at bladde igennem nogle bestemte
brevbøger fandt jeg i Den administrerende
Direktion for Den kgl. grønt. Handel, i pakken
Grønlandske Breve, Nordgrønland 1820-23,
leg Ritumbank, et brev til direktionen fra
Hans Willumsen (Hans Jørgen Willumsen),
tømmermand ved Arveprinsens Eiland,
dat. 17 Juli 1821. Underskriftens form er
~~en~~ så lig underskriftens dito på billedet
at man ikke kan være i tvivl om identiteten,
blot forekommer det mig at underskriften på
brevet har et lidt mere "ungdommeligt"
sving, præget af en klar skole-skjønnskrift.
Billedets underskrift vidner om en noget
mere "sat" person. Jeg tror derfor at billederne
er lavet sådan noget som mellem 1830 og
1840.

Hans Willumsen blev udsendt som tøm-
mermand til Ritumbank April/maj 1819,
Vår fra begyndelsen og fortsat i hovedsag

baggrund og derfor i gæld til Kgl., vistnok hele sit liv (jeg har ikke fulgt hans videre skæbne ud over gazetbøgerne indtil 1845) men det vil forholdsvis let kunne lade sig gøre. Som andre betjente og håndværkere blev han forflyttet, var en del plejemet ved Ritzbunke og Godhavn og endte (i den periode jeg har haft ham "til observation") ved Jakobshavn. Det er muligt, at han senere er kommet til Umanak. Det kan ved lejlighed konstateres nærmere.

Derover er det samme sket, som så ofte, når historier bliver gået nærmere efter. Glorien pilles af tingene. De tre billeder er ikke billeder af de pågældende steder ved 1790 eller 1795, men derimod sandsynligvis fra o. 1840, i hvert fald efter 1820. Der er malet af den omtalte Claus Jørgen Willumsen (Der har Ostermann altså ret), som var stamfader til den nordgrøn. Willumsen-slæggt (der har Deres far ret). Billederne er ikke malet af en underbetjent J. Willumsen, som skulle være kommet til Grøn. i 1760'erne. Deres far har taget fejl af den købmand

J. Willumson, som jeg omtalte i tirsdags, og som døde ved Upernivik 1775. Det er totalt umuligt, at han kan have malet billederne.

Der er ingen med navnet Willumson i Nordgrønland (det senere inspektorat) i 1780'erne og 1790'erne, og altså ikke før 1819, da Hans Jørgen Willumson kommer til Ritenbunk / Anorprinsens Eiland.

Det "krimskrans", der på billedet er skrevet foran Willumson-navnet, har Ostermann utvivlsomt tolket som et of, Dens far som et J.

Jeg kan ikke med min bedste vilje få det til at betyde disse to bogstaver, eller det ene af dem. Jeg læser det som efs, men er absolut ikke sikker. efs = effigies = billede (af W.). Eller efc = efficit = udarbejdede. En sådan latinisk forkortelse ville egentlig være lidet sandsynlig hos en "ulerd tømmermand"; men han kan have set dem på billedsignaturer i datiden og så ment, at de tre bogstaver hørte med til signaturen.

Det væsentlige er imidlertid at billederne er dateret ud i det blå, og at de hører 1800-tallet til, endda sikkert senere end de andre kendte af Aboe. Beklager, men siger alligevel tak for lænet. Billederne bliver brugt alligevel og på trods. Bedste kilde *Finn Pedersen*

Dette binds forfatter

Finn Gad. Født 1911. Cand. mag. i historie og dansk 1937. Fra samme år frem til 1945 ved Godthåbs seminarium og højskole og fra 1946 gymnasielærer, senere forskerstipendiat. Skolekonsulent under ministeriet for Grønland 1950-61 og medlem af udvalget for samfundsforskning i Grønland 1955-67. Forfatterens studier i Grønlands historie er udmøntet i et halvt hundrede enkeltartikler i tidsskrifter, leksika og samleværker, desuden i bogform: **Grønlands historie. En oversigt fra ca. 1500 til 1945**, udg. 1946. Af hovedværket **Grønlands historie** er udkommet: I. **Indtil 1700**, 1967, II. **1700-1782**, 1969 og III. **1782-1808**, 1976. Af sidstnævnte værk er Bd. I og II endvidere udkommet i London som **The history of Greenland** hhv. 1970 og 1973, mens Bd. III udsendes 1982.

I samme serie foreligger allerede:

Kolonierne i Vestindien

Af universitetslektor, cand. mag. Ove Hornby.

Kolonierne i Asien og Afrika

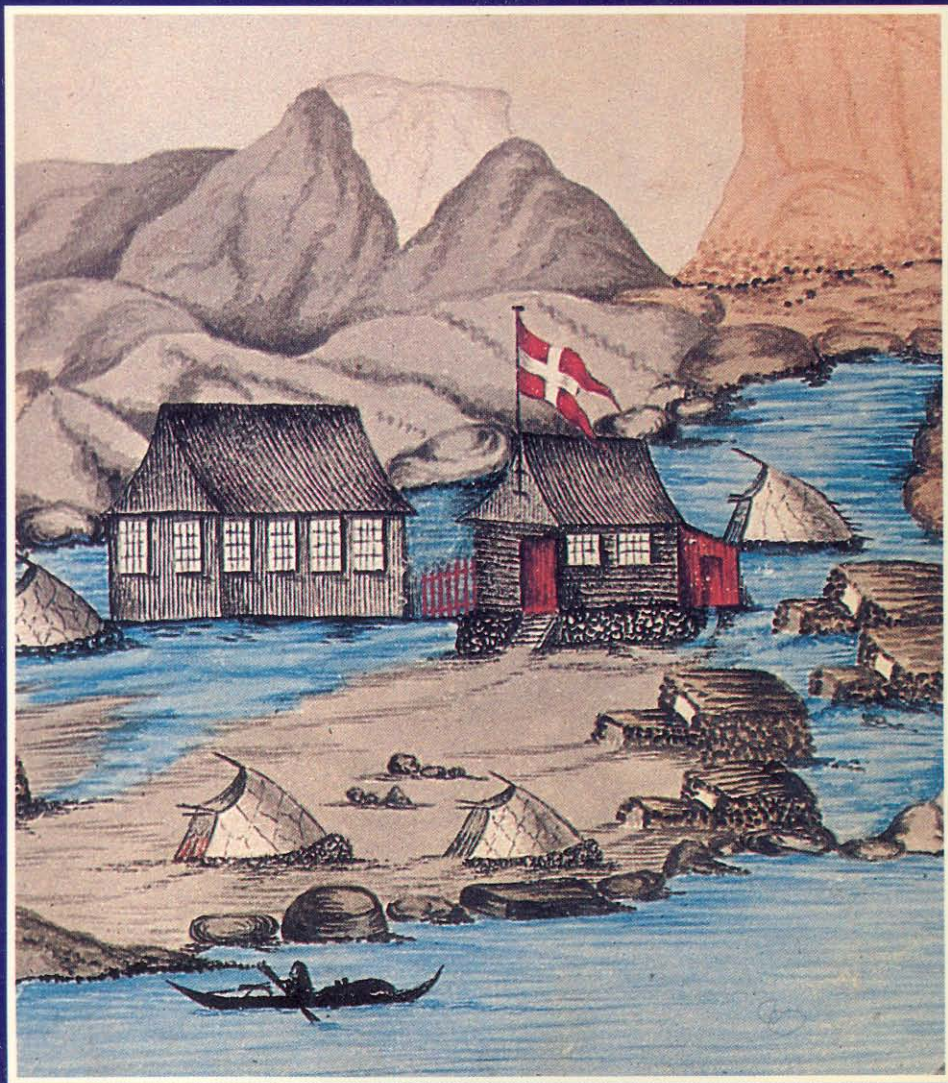
Af docent, dr. phil. Ole Feldbæk og universitetslektor, cand. mag. Ole Justesen.

Skåne, Halland og Blekinge

Af docent, fil. dr. Gösta Johanneson.

Grønland

Af Finn Gad

FORELØBIG LISTE OVER TRYKFEJL, MANGLENDE KORREKTUROVERFØRSEL,
STILISTISKE FEJL OPSTÅET VED REDIGERINGEN AF TEKSTEN, URIME-
LIGE FEJL OPSTÅET VED OPSÆTNINGEN OG BESKÆRING AF BILLEDER
ETC. I

FINN GAD: GRØNLAND, POLITIKENS DANMARKSHISTORIE, 1984.

- S.7, sp.1, lin 14 f.n.: omhyggeligt : omhyggeligt,
S.7, sp.2, lin.6 f.o.: fire : firs.
S.19, sp.2, lin.22 f.o.: kap : Kap
S.20, sp.2, lin 20 f.o.: Kap York området : Kap York-området
S.27, sp.2, lin.2 f.o.: - skal det kort fortælles . kan det
fortælles
S.28, sp.1, lin.1 f.n.: han vendte hjem : Erik vendte hjem
S.43, billedteksten, lin.2 & 3: marklands- og nordørsetur-færderne:
Marklands- og Nordørsetur-færderne
S.44, sp.1, lin.2 f.n.: Gavlen: y læderet type.
S.50, billedteksten, lin.1.: - syd : -syd- (?)
S.59, sp.1, lin.19 f.o.: Kingitorssuaq : Kingittorssuaq
- - - 2, - 2 f.o.: Uumannaq : Uumannaq
- - billedteksten, lin 3-4: Fra Erling Sigvardsson til det før-
ste og skal teksten stå med kursiv og komma efter, hvorpå
følger: - og måske efterfulgt af *runede vel* samt -----
S.75, billedteksten, lin 5-6: Endelig --- halvdel *udgår p.gr.af*
beskæring af billedet forneden.
S.80, billedteksten, lin.1: Uumannaq : Uumannaq
S.86, *tallene på kortet er fejlanbragt i forhold til teksten.*
Ss. 118-121: *Ved ikke godkendt ombytning af billederne, G.R.først*
og H.E. sidst, skønt omvendt oplæg, er billedtekster-
ne blevet forvrøvlede.
S.122, sp.2, lin 7 f.o.: forskring : forsikring
S.145, billedtekstens diste linje bør lyde: gjorde sig mest gæld-
ende i første omgang.
- - , kortet: SYDBAY er anbragt på et forkert sted.
S.152, billedteksten: Qipecroq : Qiperog
S.161, billedteksten, lin 3: dens : dend
S.173, sp.2, lin 14 f.n.: 1744 : 1744,
S.187, billedteksten til nederste billede: *Det burde være bemær-*
ket, at årstallet "1795", tilføjet med blyant på origina-
len, beror på en fejldatering.
S.206, sp.2, lin 13 f.o.: dette klausul : denne klausul
S.210, sp.2, lin 14 f.o.: - han : har
S.212, billedteksten lin.6: - - Whale-Fishery. : Whale-Fishery",
S.219, *Billedet er beskåret, men sådan at kirkespiret ikke er lod-*
ret, hvad det - så vidt jeg husker - ikke er på originalen.
Det kunne i hvert fald være undgået.
S.238, billedteksten, lin.2: - roklubskib : sejlsportsklubskib.
S.252, billedteksten: Jakobshavns gamle sygehus ses til venstre

udgår, da den del af billedet er bortskåret ved opsætningen.

- S.255, sp.2, lin 13.f.o.: rationelt : rationelt,
S.266, billedteksten, lin.2: Uumannaq : Uumannaq
S.289, sp.1, lin.13 f.o.: fuldte : fyldte
S.290, sp.1, lin 6 f.n.: --- senere. Retsområdet --- : --- senere,
retsvæsenet
- - - - - 5 f.n.: --- kriminallov måtte vente til senere :
kriminallov.
S.309, billedteksten fra "Otto Steenholdt - " til " - radikale
fløj." udgår, da personen er bortskåret ved opsætningen.
S.326, lin.13 f.o.: givet : giver.

Desuden skal det konstateres, at alle billeder i farver - på nær
billederne side 186 - fremtræder i komplet uoverensstemmelse med
originalfotografiernes og originalbilledernes farveskala.

Dette er blot konstateret ved en løselig gennemgang af bogen og
ved meddelelser fra læsere umiddelbart efter bogens udgivelse
24/9 1984.

1984, oktober 27.

Finn Gad.

Kære fru Heiede!

Tak for Deres brev af 28. ds. Det er naturligtvis en særlig tilfredsstillelse for en selvcentreret person - som forfatteren som oftest er - at få manifesteret skriftligt, at ens læsere er glade ved udgivelsen af et arbejde. Men jeg må for mit eget vedkommende sige, at jeg specielt er dybt tilfreds, når personer, der har specielle forudsætninger for at leve med beskrivelserne, værdsætter dem efter, hvad der er tilføjet med beskrivelserne. Det vil med andre ord sige, at der er druffet en rigtig stemning, der følelsesmæssigt vinder genklang hos den enkelte, erfaringsrige læser. Tak må da blive min reaktion på, at De har givet udtryk derfor.

Men når det er sagt, så vil jeg i samme åndedræt give udtryk for min dybe utilfredshed med den tekniske side af udgivelsen. De eneste to billeder, der har de rigtige farver er (quotulas) billederne på side 186, hvoraf det ene er Deres Willumsen-billede fra Pitubent. Omslagsbilledet er et udsnit af Hummarnag-billedet, hvor Hjertefjeldet frembræder som en amputeret lysrød blamage til højre og selve koloniens huse er skåret væk. Det er ikke godkendt på forhånd af

Omig, og forlagsredaktøren var søde utilfreds med det. I øvrigt er Hummannag stærkt forkeret på omslagets innerflap. Når man har gennemført den nye retskrivning eller i bogen, skal man være konsekvent - også på omslaget.

Til Deres orientering vedlægger jeg en kopi af den foreløbige rettelserliste, som jeg i haft har udarbejdet. Så kan De kontaktere personlig, om De finder rettelserne (og mine arguenter) berettigede.

Sluttelig vil jeg især takke Dem for Deres egne afsluttende ord, at bogen er skrevet med hjerte og forstand, for det rammer præcist, hvad jeg har intenderet med den. Læsere skal kunne fatte, at der er et følelsesmæssigt bevende væld i Grønland-Danmark, men at man må forstå forholdet og det særegne for at kunne få det til at leve videre. Det må ikke drukne i hysteri - hverken af den ene eller den anden slags.

Tak og venlig hilsen
og igen tak for lænet af billederne

Jens Gad

De berømte Grønlands-bøger
i fornem genudgivelse.

Det gamle
Grønlands
Nye
PERLUSTRATION,
Eller
Naturel-Historie,

Og
Beskrivelse over det gamle Grønlands Situation,
Luft, Temperament og Beskaffenhed;

De gamle Norske Coloniers Begyndelse og Undergang der
Samme-Steds, de i sigte Indbyggerses Oprindelse, Væsen,
Leve-Måde og Handtæring, samt Hvad ellers Landet
Yder og giver af sig, saasom Dyr, Fiske og Fugle &c. med
hosføjet nyt Land-Caart og andre Raaber-Stykker
over Landets Naturalier og Indbyggernis
Handtæring,

Sorfatter af

HANS EGEDE,

Forhen Missionair udi Grønland.

ROBENBARN, 1741.

Trykt hos Johan Christoph Groth, boende paa Ulfelds-plaz.

HANS, POUL og NIELS EGEDES VÆRKER OM GRØNLAND

i fornem genudgivelse

Det er i år 250 år siden Hans Egede gik i land på Grønland. En skelsættende begivenhed, der fik en afgørende indflydelse på landsdelens historie og befolkningens kulturelle udvikling. Til minde om dette udsendes Hans Egedes og hans sønners dagbøger og beretninger i faksimileudgave, der så nøjagtigt som det er teknisk muligt gengiver de trykte originaludgaver, som de fremkom i årene efter hjemkomsten til Danmark 1736.

For enhver, der interesserer sig for Grønland og dets fortid vil det være en rig oplevelse at læse Hans Egedes egen beretning om hvorledes han kom til Grønland, og dér, under de vanskeligst tænkelige vilkår søgte at løse en opgave, der forekommer os overmenneskelig.

Hans Egedes dagbogsoptegnelser fra alle de år han tilbragte i Grønland udkom i København 1738 under titelen Omstændelig og udførlig Relation. Disse optegnelser vil altid, selv målt med international alen, være af helt uvurderlig værdi som en primær kilde til belysning af det grønlandske folk, dets oprindelige livsopfattelse og overleveringer nedskrevet som de er efter umiddelbare indtryk af en skarp og redelig iagttager, der på en betagende måde lader oplevelser og indtryk gå videre til sin læser. Han selv, hans familie og hele det Grønland, der mødte dem bliver nærværende og vedkommende for os. Det er interessant og lidt pudsig at op-

leve hans første møde med den indfødte befolkning og man følger nysgerrigt med på hans besøg i deres hytter. Man er med i konebåden, når den udholdende præst tager på sine farefulde rejser mod nord og syd i søgen efter de tabte nordbokolonier og for at kortlægge det ukendte land, med forfærdelse lever man med i hans kamp mod den ufattelige koppeepidemi, der truede med at udrydde den grønlandske befolkning og man føler med ham i hans store sorg over hans trofaste hustru Gertrud Rasks sygdom og død.

I 1741 udkom Det gamle Grønlands nye Perustration, hvor Hans Egede har nedfældet sine mange naturhistoriske iagttagelser, samlet bl. a. på de vidtstrakte rejser, og i afklaret form sammenfattet resultatet af sit alsidige kendskab til grønlændernes sprog, sagnverden, livsform etc. Forfatteren har selv illustreret den smukke bog med et kort og 11 tegninger, der viser dyr, planter, jagt, fiskeri og eskimoernes danse og lege – alle gengivet i kobberstik.

Som et uundværligt og helt naturligt supplement til Hans Egedes egne skrifter udsendes samtidig sønnerne Poul og Niels Egedes såkaldte »Continuationer« til faderens optegnelser. Begge voksede op på Grønland og blev betydningsfulde hjælpere for forældrene i deres krævende arbejde. De tilegnede sig hurtigt det grønlandske sprog og opnåede en nær kontakt med og forståelse af den

indfødte befolkning. Poul Egede, der var særlig sprogkyndig, skrev ikke alene flydende men også charmerende og med humor. Hans bog indeholder bl. a. den første større beskrivelse af området omkring Disko-bugten illustreret med 2 store udfoldelige kort over Baals Revier og Disko-bugten, tegnet af henholdsvis Hans og Poul Egede og gengivet i træsnit. Dagbogen dækker årene 1734–1740 og udkom 1741.

Niels Egedes fortsættelse udkom 1743 og dækker 1739–43. Han var den praktiske og dygtige handelsmand, og hans optegnelser afspejler hans interesser og bliver derved et betydningsfuldt supplement til faderens og broderens. Det blev hans fortjeneste, at det efter mange tragiske og mislykkede forsøg, lykkedes at få etableret en dansk handel på Grønland.

Originaludgaverne af disse 4 bøger er i

vore dage yderst sjældne og når de med lange mellemrum dukker op i ordentlige eksemplarer er de meget kostbare. Mange vil derfor glæde sig over at det nu bliver muligt at erhverve en smuk faksimileudgave til en overkommelig pris. Gennem denne udgave søges bevaret så meget som muligt af de oprindelige bøgers atmosfære. Papiret specialfremstilles i en farve, der ligner gammelt papirs gulnede tone, og de smukke bind er omhyggeligt kopieret efter bind fra Egedes egen tid.

Gennem deres skrifter taler Hans Egede og hans sønner til os i deres eget uforfalskede gamle danske sprog, og der venter den, der vil leve sig ind i det, en rig og betagende oplevelse.

Hans Egedes bøger oversattes til flere sprog i samtiden og blev kendt langt ud over Danmarks grænser allerede mens han levede.

EFTERSKRIFT OG KOMMENTARER

Hans, Poul og Niels Egedes Værker om Grønland genudgives i to dobbeltbind der leveres smukt indbundet med skindryg og hjørner. Hvert bind er forsynet med en udførlig efterskrift af grønlandsforfatteren, lektor Finn Gad der fortæller om Egede-familien og om de enkelte værkers tilblivelses-historie.

Finn Gad, der er specialist i Grønlands historie og litteratur, har også udarbejdet kommentarer, der som en alfabetisk ordnet ordliste oversætter eller forklarer enkelte forekommende grønlandske ord, navne eller begreber, hvor betydningen måske ikke umiddelbart fremgår af teksten eller hvor en rettelse eller uddybning er tiltrængt. Desuden bringes en del biografiske oplysninger. Kommentarerne samt en mindre litteraturliste trykkes bagest i begge dobbeltbind.

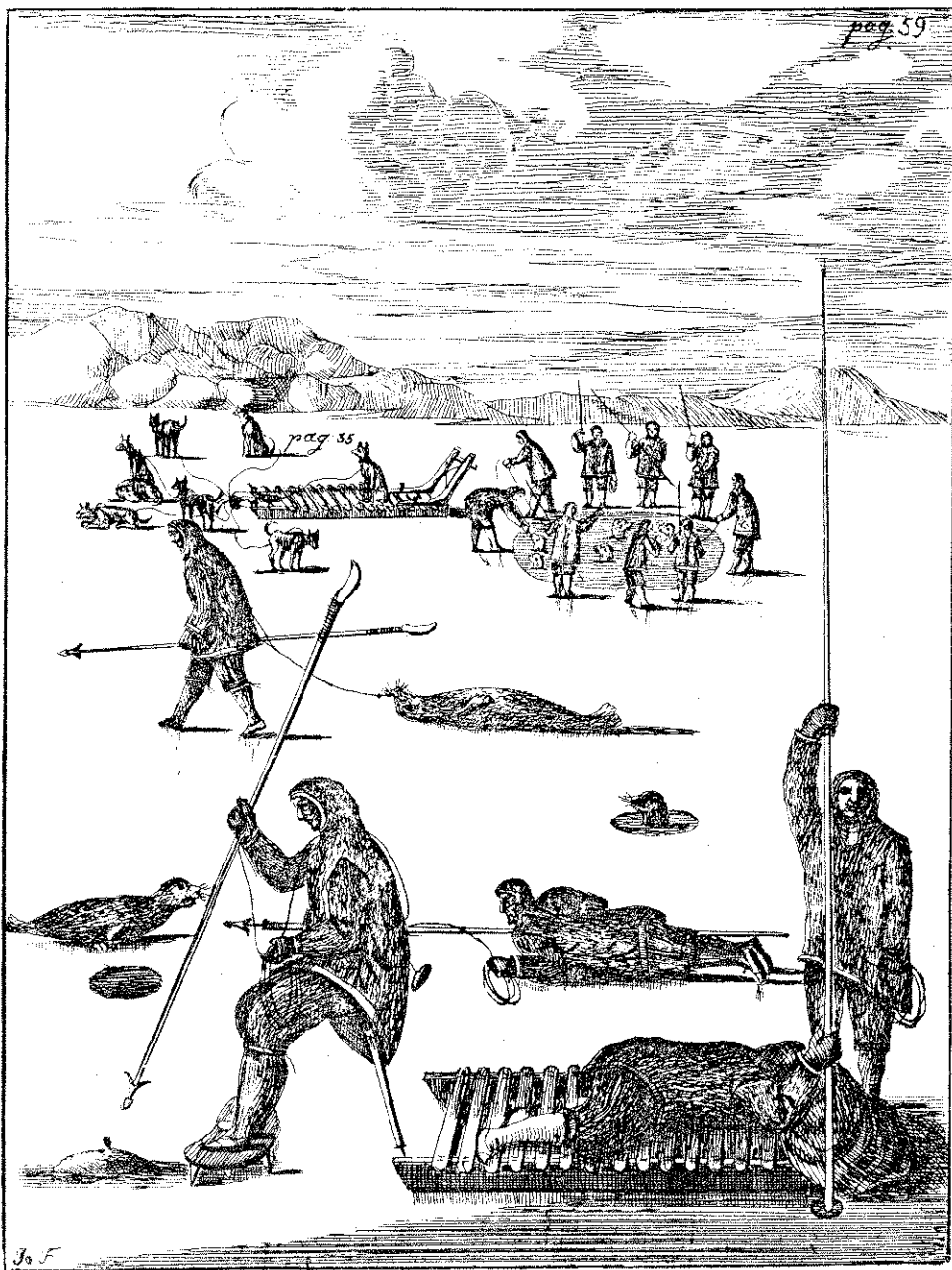

Illustration fra Hans Egede's »Perustration«.

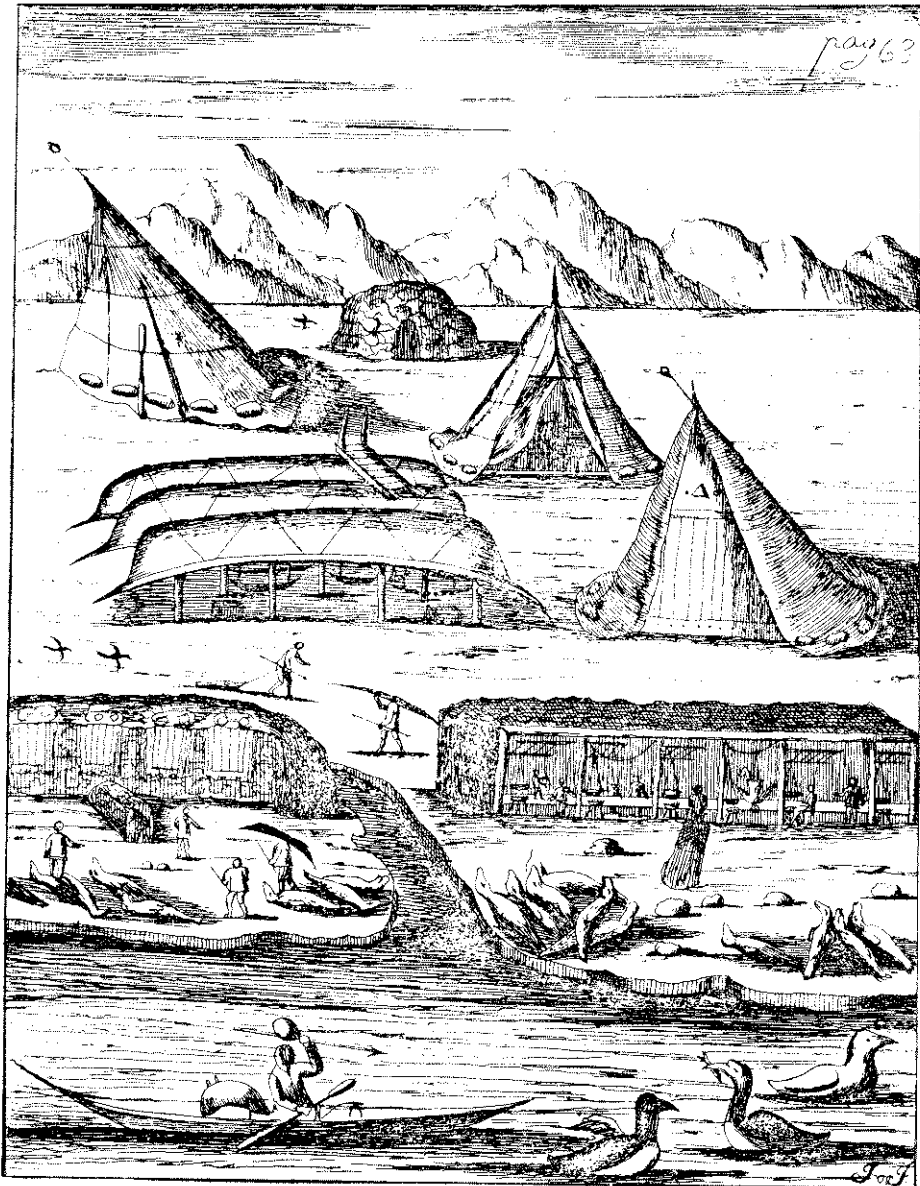

Illustration fra Hans Egedé's »Perustration«.